

ULUSAL REPERTUAR İÇİNDE ÇEVİRİ YAZININ YERİ VE ÖNEMİ

Fügen Toksöz
Doğuş Üniversitesi

Özet: Bu yazının amacı ulusal repertuarı ve onu oluşturan ulusal yazın, çeviri yazın gibi öğelerin aralarındaki karşılıklı ilişkileri açıklamak ve küreselleşme sürecinde oynadıkları rolü vurgulamaktır. Bu amaca ulaşmak için, her bir öğe ayrı ayrı tanımlanmış ve aralarındaki ilişki Türk yazınından verilen örneklerle desteklenmiştir. Son olarak, bu öğelerin küreselleşmeye katkısı ve küreselleşmenin 2000'li yıllardaki önemi belirtilmiştir.

Anahtar kelimeler: *ulusal repertuar, polisistem, ulusal yazın,, yazın çevirisi, küreselleşme*

Abstract: The aim of this paper is to explain what national repertoire is and to delineate the interaction of the components that form it, which results in globalization. To achieve this aim, each component such as literature and literary translation has been defined and their interaction has been exemplified by the changes in Turkish literature. Finally, the contribution of these components to globalization and the importance of globalization in the new millenium have been emphasized.

Key words: *national repertoire, polysystem, literature, literary translation, globalization*

Ulusal repertuar, bir başka deyişle polisistem, ulusal yazın, çeviri yazın, tarih gibi bir ulusun kültürel varlığını oluşturan öğelerin toplamıdır. Repertuar içinde yer alan bu öğelerin her birinin ayrı ayrı birer sistem olarak ele alınması ve bu sistemlerin hem kendi içlerindeki ilişkilerin hem de birbirleriyle olan ilişkilerinin (alışverişin) incelenip bir sistemler topluluğu (polisistem) olarak değerlendirilmesi 1970'lerde Itamar Even-Zohar'ın geliştirerek günümüze kadar getirdiği 'yazın birbiriyle sürekli ilişki içinde olan birçok sistemden meydana gelen bir sistemler topluluğudur' kuramına dayanır (Even-Zohar, 1978: 117).

Bu kurama göre, repertuar içinde yer alan sistemlerden biri olan yazın da kendi içinde 'ulusal yazın', 'çeviri yazın' gibi farklı sistemleri barındırır.

Ulusal yazın bir ulusun kendi yazarlarının ürettiği yerli eserlerin toplamıdır. Bu eserler okur talebine göre 'moda olan' ve 'moda olmayan' ya da eleştirmenlerin değerlendirmelerine göre 'yüksek' bir başka deyişle 'saygın' ya da 'aşağı' yani 'saygın olmayan' yazın olarak sınıflandırılır. Moda olan eser yazın sistemi içinde merkeze yerleşir. Ancak bir süre sonra kemikleşip, güncelliğini yitirerek merkezdeki yerini kaybeder ve çevresel konuma düşer. Çevresel konumda yer alan bir başka eser moda olarak merkeze yerleşir. Bu sürekli ve tekrarlanan bir devinimdir.

Bu devinim içinde yer alan bir başka öge ise 'çeviri yazın'dır. Ancak Itamar Even-Zohar'ın da belirttiği gibi 'çeviri yazın sadece çevrilmiş yazınsal yapıtların toplamı değil, yapısı ve işleviyle bir sistem olan metinler topluluğudur' (125), çünkü çevirilerde de yazında var olan kültür ve dil bütünlüğü, uyumu vardır. Çeviri eserler de yazın sistemi içinde, ulusal yazının yanında yer alır ve ulusal yazının kendi içinde merkeze yerleşecek nitelikte eserler üretmediği dönemlerde devreye girerek, merkeze yerleşir. Bu şekilde onu etkileyerek, biçimlendirir. Bu duruma üç koşul neden olabilir. Bu koşullar ulusal yazının (126):

- 1) henüz 'genç' ve yerleşme sürecinde olması
- 2) 'çevresel' ve/veya 'güçsüz' durumda olması
- 3) dönüm noktaları, bunalımlar ve yazınsal boşluklar yaşamasıdır

Birinci durumda, genç ve yerleşme sürecinde olan ulusal yazın kısa zamanda tüm yazın türlerinde önemli metinler üretmediğinden, başka ulusal yazınların repertuarlarından çeviri yolu ile aldığı eserlerin katkısıyla kendi repertuarını oluşturur.

Bu durum Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yeniden yapılandırılmaya çalışılan Türk Yazın repertuarında harf devriminden sonra görülür. Henüz genç olan yeni Türk Yazını yerleşme sürecinde olduğu için tüm sistemi dolduramamış ve '19 Mayıs 1940'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulan Tercüme Bürosunun çıkarttığı *Tercüme Dergisi*'nde öncelikle Batı'da Aydınlanmaya yol açtığı düşünülen Yunan ve Latin dünyasının temsilcisi Fransız klasik yazınından, ardından da İngiliz klasik yazınından çevirilere yer verilmiştir' (Yazıcı, 1998:47). Bu etkinlik 19 Mart 1947'ye kadar sürmüştü ve *Tercüme Dergisi* 42 sayı ve 7 cilde ulaşmıştır. Bu çevirilerle birlikte Türk Yazınında ciddi bir değişim olmuş, daha önce Doğu yazını (Fars, Arap, vb.) içeren repertuara Batı yazını eklenmiş ve yeni eklenen bu çeviri eserler de Türk Yazınına yeni bir boyut getirerek, onu yönlendirmiş, hatta biçimlendirmiştir. Bu açıdan

bakıldığında *Tercüme Dergisi*'nin Batı ile Türkiye arasında bir köprü kurduğu ve Hasan Ali Yücel'in de söylediği gibi medeniyetin bir bütün olarak algılanmasını sağladığı söylenebilir.

İkinci durumda, ulusal yazın güçsüz ve/veye çevresel konumdadır. Kaynakları sınırlı olan ve bu yüzden çevresel konumda kalan ulusal yazın, merkezde yer alabilecek nitelikteki eserleri üretmez ve bu boşluğu çeviri yazın doldurur. Bu gibi durumlarda merkeze yerleşen çeviri yazının ulusal yenilik hareketini başlatma olasılığı da yüksektir. Bunun sonucu olarak ulusal yazın yabancı yazına göre şekillenir çünkü çeviri yazın ulusal yazın için örnek oluşturur. Kendi içinde yeni bir seçenek bulamayan yerli yazın da doğal olarak bunu daha güçlü olan yabancı bir yazından çeviri yolu ile 'ithal' eder.

'Bu durum, Tanzimatla birlikte durağan bir döneme giren ve bütün yazın türlerini üretmediği için çevresel konuma düşen Türk Yazınında görülür' (Saliha Paker, 1981:39). Bu boşluğu çeviri yoluyla kapatmaya çalışan Tanzimat Yazını o dönemde Fransız Yazınının Batı'da merkez konumda bulunması dolayısıyla Fransız yazınının eserlerini çevirmiş ve kendi repertuarına katmıştır. Bu şekilde Osmanlı dönemindeki kemikleşmiş Türk Yazını, Arap Yazını ve kültürünün etkisinden bir ölçüde kurtararak Tanzimat Yazınına yenilik getirmiştir.

Üçüncü ve son durum ise ulusal yazının devingenliğini yitirmesi, dönüm noktaları yaşaması ve yerleşmiş örneklerin yeni kuşaklar için artık geçerli olmadığı dönemlerdir. Bu dönemlerde çeviri yazın, merkez konumlu yazınlarda bile merkeze yükselir. Ulusal yazın içinden kabul edilebilir hiçbir örnek çıkmadığı zamanlarda oluşan 'yazınsal boşluk' yabancı yazından çeviri yolu ile kendi sistemi içine aldığı eserlerle dolar ve çeviri yazın merkeze yerleşir. Bunalımlar dolayısıyla temas halinde olduğu yabancı yazınlarda bulunan örnekleri üretmeyen ulusal yazınlarda bu durum sürekli olabilir. Yazınımızda bu tür uzun süreli bunalım dönemleri yaşandığı söylenemez. Ancak daha önce verilen örneklerde de görüldüğü gibi sadece kısa süreli yazınsal boşluklar yaşanmıştır.

Özet olarak, hem ulusal hem de çeviri yazın ulusal repertuarın önemli birer ögesidir. Her ikisi de başlı başına bir 'kurum'dur ve aynı kitle iletişim araçları (gazete, radyo, televizyon, vb.) ve eğitim kurumları (üniversiteler dahil tüm okullar) gibi ulusal repertuarın oluşmasında önemli bir rol oynarlar. Farklı ulusların farklı repertuarları arasında oluşturduğu köprü ile çeviri yazın daha da büyük bir önem kazanır çünkü bu köprü sayesinde insanlar dolayısıyla uluslar arasındaki iletişim ve paylaşım artar. Farklı yazınlar, farklı tarihler kısacası farklı kültürlerle tanışan insanlar birbirlerine yakınlaşır ve zaman içinde aralarında ortak noktalar oluşur. Bu ortak noktalar da çağımızın en önemli ve gerekli özelliklerinden biri olan küreselleşme sürecinde göz ardı edilemeyecek bir rol oynar.

KAYNAKÇA

- EVEN-ZOHAR, Itamar (1978): *Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies*, Leuven: Acco
- GÖKTÜRK, Akşit (1994): *Çeviri: dillerin dili*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti.
- PAKER, Saliha (1988): *Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler: Çoğul-dizge Kuramı Açısından Bir Değerlendirme*, Metis Çeviri I, 31-43
- YAZICI, Mine (1998): *Çeviri Eğitimi: Kuramsal Yaklaşım ve Uygulamada Kaynak Odaklılıktan Erek Odaklılığa Geçiş*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü